

DAMAD İBRAHİM PAŞA DEVRİNDE LÂLE *

M. Münir Aktepe

Selman-ı pâk

F. 10 Akçe

Berber Hacı Ahmed Efendi'nin yetiştirdiği muhtelif cins lâlelerden biridir. *Yek-rengi koyu gül-günî, bün beyaz, fitilleri ve tohum hanesi benefşe moru, risteleri dahi nisfına varınca mor, yaprakları hançerî ve ince, birbirine mûsavi, döndükte ceviz ve beyaz ile döner (Defter-i lâlezar-ı İstanbul, s. 44).*

Süveydâ

F. 10 Akçe

Bu lâle hakkında, tedkik ettiğimiz eserlerde hiç bir kayda tesadüf olunamadı. Bu isim ancak vesikada mevcuttur.

A'rus

F. 10 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da, A'rus isimli iki lâle vardır. Bunlardan birinin sahibi Kavukcu ve diğerinin ise Hacı İsmail Efendi'dir¹. Fakat her ikisinin de şekli hakkında tafsilât verilmiştir (Bk. adı geçen eser, s. 58).

Mir'at-ı mücellâ

F. 10 Akçe

Mehmed Aşkî Efendi, *Mi'garü'l-ezhar*'ında, tohumu Çelebiler tarafından yetiştirilmiş, *mor fitilli, lâjverdi kitabeli, gül-reng, ne-*

* Bu makalenin baş tarafları, *Tarih Dergisi*'nin yedinci ve sekizinci sayılarında çıkmıştır.

¹ Kavukcu ve Hacı İsmail Efendi'nin kim olduğu hakkında bu makalenin birinci kısmında izahat verilmiştir. Bk. *Tarih Dergisi*, cild IV, sayı 7, sahife 103, not 27 ve sahife 108, not 28.

batî ile mülevven metin ve mücellâ olan Mir'at-ı mücellâ isimli bir lâlenin mevcudiyetini kaydeder (s. 130, Ali Emiri Ef. Ktb., tabiiyye kısmı, No. 165). Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da ise bu lâlenin tohumunun, Feyzullah Efendi tarafından elde edildiği yazılıdır (s. 78, aynı yer, No. 164).

Hâtif Efendi'nin Mir'at-ı mücellâ için söylediği bir beyt:

*Ne mümkün çıkması dâireden bu sırr-ı esmadır
Peri rüyâne mesken şimdi Mir'at-ı mücellâdır.*

Sürûr-ı dil

F. 10 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da sadece ismi geçmekte, fakat ne evsafı ve ne de kimin elde etmiş olduğu hakkında izahat verilmektedir (Bk. adı geçen eser, s. 42).

Şehinşâhî

F. 10 Akçe

Hacı İsmail Efendi'ye mahsus olan lâlelerden bir tanesidir. Tedkik ettiğimiz lâle risalelerinde evsafı kayıtlı olmayıp, *Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da ismi vardır (Bk. s. 50).*

Nişter-i zerrîn

F. 10 Akçe

Uzun Mustafa Efendi tarafından elde edilen bir lâledir. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da sadece ismi kayıtlı olup şekli hakkında izahat yoktur (Bk. s. 91).*

Sinan

F. 10 Akçe

Mehmed Aşkî Efendi'ye göre, Aziz Mahmud Hüdâî Efendi devrinden evvel mevcut bulunan bir lâlenin ismidir (*Mi'garü'l-ezhar*, s. 7). Bilâhare adı değişmiş, Nîze-i rengin olmuştur. Çünkü *Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da Nîze-i rengin ismi yanında şöyle bir kayıt mevcuttur: «Sinan lâlesidir. Davud Paşa-zâde'den şâyi'dir»² (s. 96).*

² Davud Paşa-zâde'nin ismi Süleyman Bey olup, hangi devirde yaşamış olduğu hakkında, bu makalenin ikinci kısmı, sahife 97, not 6 da izahat vardır.

Tohm-ı şîrîn

F. 10 Akçe

Hamamcı Mehmed Çavuş³ tarafından yetiştirilmiştir. Fakat evsafı belli değildir. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'dan ancak ismini ve kimin yetiştirdiğini öğreniyoruz (Bk. s. 16).

Nîze-i ergavânî

F. 10 Akçe

Tedkik ettiğimiz lâle risalelerinde, iki tane Nîze-i ergavânî adlı lâle görüyoruz. Bunlardan biri, Hammamî-hisar isimli bir lâlezara âid olup rengi açık ceviz ve beyaza yakın açık nebattî ile televvün eder. Bergleri beraber ve ince, fitilleri sarı ve kitabesizdir (Bk. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 95, Ali Emîrî Efendi, tabiiyye kısmı, No. 164).

Diğeri ise, Mehmed Aşkî Efendi'nin *Mi'yarü'l-ezhar*'ında kayıtlı bulunup, tohumunun Çelebiler tarafından yetiştirilmiş olduğu yazılıdır. Fakat evsafı hakkında hiç bir şey yoktur (Bk. *adı geçen eser*, s. 144, aynı kütüphane, No. 165).

Bizim, vesikada ismini tesbit ettiğimiz Nîze'nin ise, bunlardan birine mi yoksa başkasına mı âid bulunduğunu bilemiyoruz. Zira, ne Hammamî-hisar'ın ve ne de Çelebilerin hayatları, yaşamış oldukları devir hakkında, lâlezarların hâl tercümelerini ihtiva eden *Netayicü'l-ezhar* adlı eserde, bir malûmata tesadüf edebildik.

On akçe işaret olunan isimden bu mahalle gelince
mecmu'u onar akçedir.

Gülşen-pîrâ

F. 9 Akçe

Bu lâle hakkında *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da şu kayıtlar vardır: *İbtida Pabuccu tohumundan gelen Gülşen-pîrâ'dır. Fındıklı'da İmam Hasan Câbî⁴ Efendi eküb anda zuhûr ve Eggublu*

³ Mehmed Çavuş hakkında bu makalenin ikinci kısmında tafsilât vardır. Bk. *Tarih Dergisi*, cild V, sayı 8, sahife 102, not 8.

⁴ *Zümre-i şükûfe-perveranın hoş-hisâli erbâb-ı ezharın matbû'ât-ı ef'âlf*

Türk Ömer'de şâyi olub Ârif Efendi tesmiye etti. Sahib-tohmdur (Bk. s. 72).

Âl-i Yûsufî

F. 9 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul müellifi bu lâleyi şöyle tavsif eder: *Egyublu Yûsuf⁵ Efendi'nin 1137 (1724) senesinde görülen tohumlarından bir gonca-i ferhunde ve bir cevher-i rahşende olub serpençe-i hayalde ve şise-i çeşm-misâlde kalan âsâr-ı hüsnidir kim vasfı şöyledir: Al-reng, bergleri bârik ve beraber, tiğleri sül-sanı tiğ keşideli fitilleri sarı ve tohum hanesiyle beraber*'dir (s. 3).

Lâ'l-pûş-ı mezbur

F. 9 Akçe

Evvece kayd olunduğu vechile (bk. *Tarih Dergisi*, c. V, sayı 8, sahife 96), bir tane Lâ'l-pûş isimli lâle mevcut olup, tedkik ettiğimiz risalelerde buna benzer isim verilmiş bir lâleye rastlamadık.

Ferah-şâd

F. 9 Akçe

Hacı Molla'nın tohumudur. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da yalnız ismi mukayyed olup evsafı yazılı değildir (s. 68).

Pabuccu-müşabihi

F. 9 Akçe

Pabuccu lâlesine müşabih olması icab eden bu lâlenin, kimin tohumu olduğu ve evsafı hakkında tedkik ettiğimiz risalelerde hiç bir kayıt bulamadık.

Zib-âver

F. 9 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul isimli risalede, üç tane Zib-âver adlı lâle vardır. Bunlardan biri Saçlı İmam-zâde'ye âid olup tavsifi

araste i sadakat piraste-i sahaet Fındıklı'lı İmam Hasan Câbî Efendidir. Sahib-tohm olub ilk rumt lâlesi 1109 (1697/98) de zuhûr etmişdir (Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 30).

⁵ Yûsuf Efendi hakkında bu makalenin birinci kısmında izahat vardır. Bk. *Tarih Dergisi*, cild IV, sayı 7, sahife 112, not 29.

hakkında hiç bir kayıt yoktur. İkincisi, Mahmud Üsküdarî'nin yetiştirdiği tohumdur ki, *gek-rengi ince mor, bün begaz, yaprakları hançerî ince ve beraber, tiğleri nısfından keşide, fitilleri mor, kitabeleri lâjverdîdir* ve 1135 (1722) senesinde elde edilmiştir. Üçüncüsü ise Şeyhülislâm Abdullah Efendi'nin tohumudur⁶ ve bunun tavsifi hakkında şunlar yazılıdır:

Zignet-i gülşen dil-i zîb-âver

Dü-rengi nebati ve turuncu ile döner, bergleri badamî ve rahnedar, kitabeleri çifte ve lâjverdî fitileleri mordur ve Osman Efendi'nin Nûru'l âyn'nına ziyade müşabihdir (Bk. adı geçen eser, s. 37/38).

Zîb-ârâ

F. 9 Akçe

Tohumu Câfer Bey-zâde Memiş Ağa'ya âid bulunan bu lâle-nin şekli hakkında, *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da şöyle bir târif mevcuddur:

Dü-rengi benefşe ve begazla mülevvendir, bergleri hançerî ve bârik ve beraber ve bülend, selâse-i erba-i tiğdir, kitabeleri lâjverdî ve seroî ve hemvare, şeş berginde peyveste ve birünundan mahsüsdür. Fitileleri siyah tohumıyla beraber, rîşteleri fitili ile yek-reng, saktı sürh ile rengin kızıla mâil endam ve bün gül-şen-efrûz diblidir, baş tutuşu Pabuccu'dan rânadır (s. 37).

Sahba-reng

F. 9 Akçe

Hacı Molla'nın tohumudur. *Yek-rengi Sinan'dan koyu müşa'sa la'li'dir. Dü-rengi halinde rengi koyulanır. Lâkin Yezdî gibi ziyade uzamaz, vasatdır. Yaprakları hançerî, birbirine müsavi ve incedir. Bün ve endam ahvali Yezdî'ye müşabihdir. Kitabeleri altı yapağında badamî benefşe moru olub haricden hiss olunur. Fitilelerinin morluğu rîştelerinin yarısına kadardır* (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 53).

⁶ Üçüncü Sultan Ahmed'in son Şeyhülislâmı olup 12 seneden fazla bir müddet bu makâmı işgalden sonra, 1730 isyanında mevkiinden uzaklaştırılmıştır.

Tırnaklı al Yûsufî

F. 9 Akçe

Eyyublu Yûsuf Efendi'nin tohumudur. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da, ismi yalnız Al-tırnaklı diye kayıtlıdır. Rengi ve şekli hakkında başka tafsilât yoktur (s. 3).

Derviş-pesend

F. 9 Akçe

Her ne kadar, *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da bu lâlenin adı yazılı ise de, tohumunun sahibi ve evsafi hakkında bir kayıt mevcut değildir (s. 27).

Dokuz akçe işaret o'unan isimden bu mahalle gelince dokuz akçedir.

Kibritî-i İsmail

F. 6 Akçe

Şeyh Seyyid Abdüssamed, Süleyman Ağa, İmam Salih Efendi, Perviz-zâde, Dihkani-zâde ve Şeyh Efendi'ye âid bulunan bir çok Kibritîlerden biri de Hacı İsmail Efendi'nin Kibritî lâlesidir⁷. Fakat bunun evsafi hakkında gördüğümüz risalelerde hiç bir kayd yoktur (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 67).

Fürûzende-i âli

F. 6 Akçe

Kayseriyeli Hacı İsmail Efendi'de zuhûr etmiştir. Tedkik ettiğimiz risalelerde şekli, rengi ve diğer hususları hakkında tafsilât bulunamamıştır.

Ferid-i Üsküdarî

F. 6 Akçe

Tabib Mehmed Aşkî Efendi'nin *Takvîmü'l-kibâr fi Mi'yari'l-ehzar* adlı eserinde (s. 7), sadece Ferid diye tesmiye olunan

⁷ Burada isimleri zikredilen Süleyman Ağa, İmam Salih Efendi, Şeyh Efendi gibi lâlezarların kimler olduğuna dair, bu makalenin birinci kısmının notlarında izahat vardır. Bk. *Tarih Dergisi*, cild IV, sayı 7, sahife 97, 100, not 24, 25, 26.

ve Hüdaî Mahmud Efendi devrinden evvel mevcut bulunan bir lâle görmekteyiz. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da ise, Şeyh Efendi'ye âid Ferid, Üsküdarî İmam-zâde'ye mahsûs Ferid-i cihan (ilk zuhûru H. 1105), Yıldız-zâde Mehmed Efendi'nin yetiştirdiği Feridü'd-dehr ve nihayet Süleyman Ağa'nın Ferid-i Süleymanî'si gibi Ferid'le başlayan bir çok lâlelere tesadûf ediyoruz. Mezkûr eserde ayrıca bunların teker teker tavsifi de kayıtlıdır. Bizim narh listemizde mevcut bulunan Ferid-i Üsküdarî'nin ise bunlar arasından Üsküdarî İmam-zâde'ye⁸ mahsûs olan Ferid-i cihan olması kuvvetle muhtemeldir.

Ferid-i cihan'ın evsafı:

Yek-rengi açık leylâkî, dü-rengi beyaz ve cevizi ve leylâkî iledir. Kitabeleri lisanû's-seur çiçeği gibi ve tahrirlidir ve birûnundan mahsûsdür. Bergleri bârik ve beraber fitleleri mor ve tohum hanesiyle beraber rîşteleri hokkavârî peyveste ve hemvâre nezaketlidir. Endamı kendine mahsûsdur (s. 62).

Zer-peyker

F. 6 Akçe

Eyyublu Salih Ağa'nın tohumudur. *Yek-rengi sarı, nîm badamî ve nişteri, iç fitleleri sarı, iç kitabesi nebatî, iç bergleri müsavi ve hilâlî, boyu mutavassıt, rehavetli, ednâ dereceden bir lâledir (Bk. Mehmed Aşki, Risale-i takvim-i lâle, vrk. 15/b, Üniversite Kütüphanesi Türkçe yazmalar, No. 6687).*

Altın sarısı

F. 6 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da sadece ismine tesadûf edebildiğimiz bu lâlenin, tohumunu kimin elde ettiği ve şeklinin nasıl olduğu kayıtlı değildir (Bk. s. 4, Ali Emîrî Efendi kütüphanesi, tabiiye kısmı, No. 164).

Sadriye

F. 6 Akçe

Baktığımız eserler arasından ancak *Defter-i lâlezar-ı İstan-*

⁸ Üsküdarlı İmam-zâde'nin kim olduğuna dâir izahat bu yazının birinci kısmında mevcuttur. Bk. *Tarih Dergisi*, cild IV, sayı 7, sahife 115, not 31.

bul'da Hâmid-zâde Efendi'nin⁹ tohumu olduğuna dâir bir kayıt bulunmuştur. Fakat evsafı hakkında hiç bir kayda tesadûf edilememiştir (Bk. s. 5).

Altı akçe işaret olunan isimden bu mahalle gelince
altışar akçedir.

Elmas-pâre-i Sûbaşı

F. 5 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da bu lâlenin ismi Elmas-pâre olarak gösterilmekte ve tohumunun Sûbaşı tarafından elde edildiği yazılmaktadır (s. 4). Tavsifi hakkında ise şu kayıtlar mevcuttur:

Yek-rengi leylâkî, dü-rengi kendi rengi ve beyaz ve lâ'l ile dönüb bergleri badamî ve bârik içleri nakıscadır. Fittilleri sıyah tohum hanesinden kemtercedir. Pâğin dib döşemesi beyazdır (Bk. aynı yer).

Rûy-i nigâr

F. 5 Akçe

Bu namda iki lâle olup birini Hamamcı Mehmed Çavuş, diğerini Şeyh Efendi elde etmiştir. Ayrıca bir de Rûy-i nigâr müşabihi vardır ki, bunu dahi Hamamcı Çavuş yetiştirmiştir (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 36). Lâkin mezkûr eserde hiç birinin evsafı yazılı değildir.

Eyyûbî turuncu

F. 5 Akçe

Vesikada mevcut bu lâlenin ismine, tedkik ettiğimiz lâle risalelerinin hiç birinde rastlanmamıştır.

Neşât-ârâ

F. 5 Akçe

Hacı Ahmed Efendi'nin yetiştirdiği bir lâledir. Lâkin evsafına dâir bir şey bulunamadı (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 89).

⁹ *Sicill-i Osmanî*'ye göre, Hâmid-zâdeler, Sultan Mehmed IV. zamanında, İstanbul kadılığı, 1088 Rebiülahırında (Haziran 1677) Anadolu ve Şabanında (Ekim) Rumeli kazaskerliği yaparak 5 Şaban 1088 (16 Haziran 1687) sesesinde vefat eden Hâmid Efendi evlâdlarıdır (Bk. cild II, sahife 105 ve cild IV, sahife 688, İstanbul, 1311).

Mur-ı Pastırmacı

F. 5 Akçe

Eyyüblü Pasdırmacı'nın elde ettiği tohumdur. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da, ismi sadece Mor diye mukayyed olup evsafı hakkında tafsilât yoktur (s. 84).

Fitilli mor turuncu

F. 5 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da, Turuncu fitilli mor diye kayıtlı olan bu lâlenin soğanı, ilk defa Dihkanî-zâde de zuhûr etmiştir. *Mezkûr lâlenin yek-rengi halis turuncu, bün sarı, fitileleri siyah ve tohum hanesinden kısa, yaprakları hançerî bün hokkavarî, tiğ-leri yarısından çıkmakta ve dü-rengi sarı ile dönmektedir* (s. 18).

Kibritî-zâde

F. 5 Akçe

Eyyüblü Yûsuf Efendi'nin yetiştirdiği lâlelerden biridir; fakat ne şekilde olduğu hakkında tafsilât yoktur (Bk. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, 77/a, Üniversite Ktb. T. yz., No 4139).

Elmas-pâre-i Kethûda-zâde

F. 5 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da, sadece bu tohumu yetiştirenin Kethûda-zâde¹⁰ olduğu mukayyedir (s. 5). Lâkin ne rengde ve ne şekilde bulunduğu kayıtlı bulunmamıştır.

Nîze-i sumakî

F. 5 Akçe

Bu lâle ilk def'a Üsküdarî Mahmud Efendi'de zuhûr etmiştir. Tavsihi hakkında, *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da, hiç bir kayda tesadüf olunamadı (s. 96).

İbrahim Bey alı

F. 5 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da, Al-ı İbrahim Bey diye kayıtlı

¹⁰ Kethûda zâde hakkında bu makalenin ikinci kısmında izahat vardır. Bk. *Tarih Dergisi*, cild V, sayı 8, sahife 1.

olan bu lâlenin, Eyyüblü Davud Paşa-zâde'nin¹¹ amcasının oğlu tarafından elde edildiği yazılıdır (Bk. s. 2). Mezkûr lâlenin rengli bir resmi için bk; Ekrem Hakkı Ayverdi, *XVIII. asırda lâle*, İstanbul 1950, resim 5.

Naz-perver-i Abdullah

F. 5 Akçe

Abdullah Çelebi'nin elde ettiği tohumlardan biridir (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 87). Gördüğümüz risalelerde şekli hakkında hiç bir kayda tesadüf edemedik.

Ebruvan

F. 5 Akçe

Üsküdarî Mahmud Efendi'nin tohumudur (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 4, Ali Emîrî Ef., tabiiye kısmı, No. 164). Mezkûr eserde bu lâle hakkında daha fazla tafsilât yoktur.

Dil-ârâm

F. 5 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da iki tane Dil-ârâm isimli lâle görmekteyiz. Bunlardan birini Mehmed Salih Efendi, diğerini de Üsküdarî Mahmud Efendi yetiştirmiştir (s. 28, Ali Emîrî Ef., tabiiye kısmı, No. 164).

Ayrıca bir de Seyyid Halil Efendi'nin, *mor fitilli, cevizî nebatî ile mülevven, mutavassıt edalı Dil-ârâm'ı vardır*. Pertev Efendinin, bu lâle hakkında söylemiş olduğu beyt:

*Gülistanda çü bülbül gerçi ârâm eylerin amma
Dil-ârâm-ı hayal-i lâle hazz ü gül-izarımdır.*

(Bk. Mehmed Aşkî, *Mi'yarü'l-ezhar*, s. 53).

Velvele

F. 5 Akçe

Her ne kadar sadece Velvele isimli bir lâle yoksa da, Velvele-ârâ diye, Osman Efendi tohumu olan bir lâlenin mevcudiyetini,

¹¹ Davud Paşa-zâde Süleyman Bey hakkında, bu makalenin ikinci kısmında tafsilât vardır. Bk. *Tarih Dergisi*, cild V, sayı 8, sahife 97, not 6.

Defter-i lâlezar-ı İstanbul risalesinden öğreniyoruz (s. 98). Bunun rengi badıncâniye yakın koyu leylâkî, pâyin beyaz, fitileleri mor, kitabelerinde cüz'i mavilik nümeyan, yaprakları badamî ve biraz kısa, bi-bün dıbsızlığı kati-ra'nadır. Dû-rengi beyaz ile döner (adı geçen eser, aynı yer).

Bu mahalle gelince beşer akçedir.

Sîm-i derûn F. 3 Akçe

Kavukcu'nun elde etmiş olduğu lâlelerden birinin ismidir. Evsafına dâir bir kayıt bulunamamıştır (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 45).

Nîze-i molla F. 3 Akçe

Evsafı hakkında malûmat edinemediğimiz bu lâlenin tohumunu ilk def'a elde eden Kasımpaşa'lı Molla Efendidir (Bk. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 98).

Gonce-nümâ F. 3 Akçe

Tabib Mehmed Aşkî Efendi, bu lâleyi, Aziz Mahmud Hüdâî Efendi devrinde elde edilmiş olan cinslerin başında göstermekte ve Dede-kabağı ismini dahi vermektedir (Bk. *adı geçen eser*, s. 8). *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da ise, Gülcübaşı-zâde'nin¹² tohumu olarak gösterilmekte ve daha fazla tafsîlât verilmemektedir (s. 60).

¹² Zamanının şükûfecileri arasında «Sahib-tabiat, all-i himmet, ... fehm ü kiyasetle ârâste fen ve dirâsetle pîrâste sahib-i tohm ve lâle peroveranın âlem pesendî» diye tavsif olunan Gülcübaşı-zâde Mehmed Efendi'dir ve 1697 — 1698 senelerinde muhtelif cins çiçekler yetiştirmiştir. Bu miyanda ondört adet rumî lâleye sahib bulunduğunu da görüyoruz. Mezkûr Gonca-i nümâ'nın ise ismini Ârif Efendi koymuştur (Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 92 — 93).

Toz-koparan-ı Tanburî F. 3 Akçe

Tanburî-zâde Eyyûblu Mustafa Çelebi'nin¹³ tohumudur (Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 60). Tedkik ettiğimiz risalelerden ancak tohum sahibinin ismini tesbit edebildik. Fakat evsafına dâir başka bir kayda tesadûf olunamadı.

Edhemî F. 3 Akçe

Gördüğümüz lâle risalelerinde, vesikada mukayyed olduğu vechile, Edhemî isimli bir lâleye tesadûf edemedik. Ancak Tac-ı Edhemî adlı, İbrahim Efendi tohumu olan bir lâlenin mevcudiyetini de burada zikretmeden geçmek doğru olmaz (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 15).

Çevgânî F. 3 Akçe

Tedkik ettiğimiz eserlerde Çevgânî diye bir lâle bulunamamış ise de, *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*'da Azize Kadın¹⁴'ın elde etmiş olduğu Çevgân-ı şahî isimli bir lâlenin mevcut bulunduğunu görüyoruz (Bk. s. 21).

Bu mahalle gelince üçer akçedir.

Dil-şikâr F. 2 Akçe

Tohumunun Kavukcu tarafından elde edildiğini bildiğimiz bu lâlenin (Bk. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 31), evsafı hakkında, gördüğümüz eserlerde hiç bir kayda tesadûf edilmedi.

Beyaz-sâni F. 2 Akçe

Bu lâlenin ne sahibi ve ne de evsafı hakkında, gördüğümüz eserlerde, hiç bir kayda tesadûf olunamadı.

¹³ Eyyûblu Mustafa Çelebi hakkında, bu makalenin birinci kısmında tafsîlât vardır. Bk. *Tarih Dergisi*, cild IV, sayı 7, sahife 123, not 36.

¹⁴ XVIII. asrın başında yaşamış ve muhtelif cins rumî lâle ve zerrin yetiştirmiş meraklı bir kadındır (Bk. Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 77).

Gülcü-başı

F. 2 Akçe

Tedkik ettiğimiz lâle risaleleri arasında Gülcü-başı isimli bir lâleye tesadüf edemedik. Gülcü-başı-zâde Mehmed Efendi'nin Şeh-nâz, Gonca-nüma, Necmü's-saâde, LÂ'l-i ruhsar, Gül-beyaz, Gül-fam, Sincâbî-i yakutî, Şarabî ve Gül-reng-i Muhammedî gibi bir çok lâleleri vardır (Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 92/93). Belki bu lâlelerden biri — Gonca-nüma haric — narh listesine Gülcü-başı diye kayıd edilmiş olabilir (Ayrıca bk. *Defter-i lâlazar-ı İstanbul*, s. 71).

Elmas-pâre-i Tanbûrî

F. 2 Akçe

Defter-i lâlazar-ı İstanbul isimli risalede, bu lâlenin ismi sadece Elmas diye kayıd edilmiş olup, tohumunu Tanbûrî-zâde'nin elde ettiği yazılıdır (Bk. *adı geçen eser*, s. 5; Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 60).

Leylâkî-i Pervîz

F. 2 Akçe

Pervîz-zâde'nin tohumu olduğu için bu ismi almıştır. *Defter-i lâlazar-ı İstanbul*'da esas ismi Leylâkî diye kayıtlıdır. Fakat tavsifi yoktur (Bk. s. 76).

Mercan-pâre

F. 2 Akçe

Biri Hacı Salih Efendi'nin, diğeri Süleyman Ağa'nın olmak üzere iki aded Mercan-pâre isimli lâle vardır. *Defter-i lâlazar-ı İstanbul* risalesine nazaran, Süleyman Ağa kendi tarafından yetiştirilmiş olan lâleyi tavsif eylemekte ve ona: *Kırmızı lâledir ve dibi sarıdır*, demektedir.

Diğeri ise, *ceviz rengi ile dönmüş, fitilleri mor, risteleri rengin bir lâledir* (*adı geçen eser*, s. 78).

Ayrıca bir de Yeşilli Mehmed Çelebi'nin¹⁵ Mercan-pâre-i sagîr'i vardır (Bk. *Defter-i lâlazar-ı İstanbul*, s. 79).

¹⁵ Eyyûb'da ikamet eden ve daima yeşil rengli elbise giydiği için Yeşilli diye şöhret bulan bu zatın kısa hâl tercümesi için bk. Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 113/14.

Aşçı-moru

F. 2 Akçe

Bu lâle hakkında hiç bir kayda tesadüf edemedik. Ancak isminden anlaşılacağı vechile, bir aşcının yetiştirmiş olduğu mor rengli bir lâle olması icab ediyor.

Netayicü'l-ezhar'da ise, 3 Ramazan 1093 (5 Eylül 1682) vefat eden Eyyûblu aşçı Hüseyin Efendi namıyla meşhur bir çiçekci görüyoruz. Belki bu tohum mezkûr şahsa âiddir (Bk. *adı geçen eser*, s. 8).

Müşabih

F. 2 Akçe

Defter-i lâlazar-ı İstanbul'da Müşabih isimli bir lâle yoktur. Lâkin Şeyh Efendi'ye âid Müşabih-i zîşan ile Müşabih-i Pabuççu; Vefalı Mehmed Bey'e mahsus Müşabih-i feyz, Osman Efendi'nin yetiştirdiği Müşabih-i kızıl-Kırlangıç ve nihayet Kavukcu'nun Müşabih-i yenedünya'sı olmak üzere beş lâle vardır. Fakat vesikada kayıtlı Müşabih ile bunlardan biri mi veya daha başka bir şey mi kastedilmiş malûmumuz değildir (s. 80).

Erik-dibi Kethûda-zâde

F. 2 Akçe

Bu lâlenin tohumunu Kethûda-zâde'nin elde ettiği, *Defter-i lâlazar-ı İstanbul* isimli risalede mukayyedir. Fakat şekli ve rengi hakkında hiç bir kayda tesadüf edemedik (Bk. s. 4, Ali Emîrî Ef. Ktb., tabiiye kısmı, No. 164).

Bu mahalle gelince ikişer akçedir.

Mahbûbü'l-kulûb

F. 1 Akçe

Defter-i lâlazar-ı İstanbul'da Tanbûrî-zâde'nin lâlesi olarak gösterilmiş ve fakat evsafı hakkında hiç bir şey yazılmamıştır (Bk. s. 77, aynı kütübhane).

Elhac Mehmed b. Ahmed Efendi'nin *Netayicü'l-ezhar*'ında ise, Eyyûblu Berber Abdullah Çelebi'ye âid olarak gösteriliyor (Bk. s. 19, Ali Emîrî Ef., tabiiye kısmı, No. 162).

Bıyıklı

F. 1 Akçe

Bu lâlenin tohumunun, Eyyûbli Elhac İmam Veli Efendi¹⁶ tarafından yetiştirilmiş olduğuna dâir, *Defter-i lâlezar-ı İstanbul* (s. 13) da bir kayıt mevcut ise de, tedkik ettiğimiz risalelerde bunun evsafı hakkında malûmat bulunmuyor.

Kızıl

F. 1 Akçe

Defter-i lâlezar-ı İstanbul'da iki aded Kızıl isimli lâle vardır. Biri Kızıl-Kırlangıc olup Hamamcı Mehmed Çavuş'a âiddir. Diğer Kızıl-Behmen'dir ki, bunu da Peçli elde etmiştir. Fakat ikisi hakkında da mezkûr eserde fazla izahat olmadığı gibi sadece Kızıl isimli bir lâle de yoktur (Bk. s. 66).

Rûhü'l-kulûb

F. 1 Akçe

Bu dahi Eyyûbli Elhac İmam Veli Efendi tarafından yetiştirilmiştir. Evsafı hakkında *Defter-i lâlezar-ı İstanbul* (s. 35) ve Mehmed b. Ahmed'in *Netayicü'l-ezhar*'ında (s. 108) fazla malûmat mevcut değildir.

Şirin

F. 1 Akçe

Elvan-zâde ve Hacı Ali-zâde'ye âid olmak üzere iki tane Şirin isimli lâle varsa da, ikisinin de tavsifi hakkında bir şey bulamadık (Bk. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 50). Bu sebeble, vesikada kayıtlı Şirin'in hangisine âid olduğunu bilemiyoruz.

Keresteci

F. 1 Akçe

Baktığımız lâle risalelerinde doğrudan doğruya Keresteci isimli bir lâleye tesadûf edemedik. Ancak Keresteci Ali Çelebi

¹⁶ Veli Efendi'nin hâl tercümesi ve Dördüncü Sultan Mehmed'in kendini ziyareti ile yetiştirdiği muhtelif cins lâleleri hakkında bk. Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 107/108.

bi¹⁷ namiyle meşhur bir lâlezar olup, bunun Gül-reng-kırlangıc, Kibrîtt-kırlangıc, Flandire, Unnabî, Şivekâr, Sincabî, Cihangir, Pesendide, Unkudî ve sâire gibi bir hayli lâlesi vardır. Ayrıca oğlunun da Keresteci-zâde namiyle lâleleri mevcuttur. Meselâ bunlar için bk. *Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 6, 9, 22, 43, 44, 51, 59, 63, 67, 70 ve 72.

Bu sebeble, belki bunların namına izafe olunmuş, ayrıca, Keresteci denilen başka bir lâle daha vardı denilebilir.

Âl-i Boşnak

F. 1 Akçe

Bu tohumu, Kasımpaşa'lı Boşnak Mahmud Efendi yetiştirmiştir (*Defter-i lâlezar-ı İstanbul*, s. 2). Fakat nasıl bir lâle olduğuna dâir, gördüğümüz eserlerde hiç bir târif yoktur. Mahmud Efendi'nin devri ve hayatı için bk. Mehmed b. Ahmed, *Netayicü'l-ezhar*, s. 17.

¹⁷ Keresteci Ali Çelebi hakkında, bu makalenin birinci kısmında tafsilât vardır. Bk. *Tarih Dergisi*, cild IV, sayı 7, sahife 121, not 34.